

IDEEA DE UNITATE NAȚIONALĂ A ROMÂNILOR OGLINDITĂ ÎN PRESA BĂNĂȚEANĂ (ZIARUL „DRAPELUL” DIN LUGOJ)

Formarea statului național unitar român, la 1 decembrie 1918, este rezultatul luptei maselor populare din toate provinciile românești, o expresie a necesității istorice, a cerințelor legilor obiective de dezvoltare socială, nicidecum fruct al întâmplării, al unei conjuncturi externe sau al voinței întâmplătoare a unei minorități efemere.

La realizarea lui au contribuit într-o unitate impresionantă toate clasele sociale ale societății românești: muncitori, țărani, intelectuali, burghezie, înfăptuirea sa fiind susținută de majoritatea naționalităților: maghiari, germani, evrei, polonezi etc.

La realizarea acestui deziderat secular au contribuit și românii bănățeni a căror voință de unire a fost exprimată în mod constant și prin presă: „Românul” din Arad — editor V. Goldiș, „Drapelul” din Lugoj — editor dr. V. Branisce, „Foaia Orăviții” — editor M. Gropșianu.

În paginile acestor gazete avea să fie exprimată încă înainte de 1918, în forme de multe ori subtile, adevăratele gânduri și sentimente ale românilor bănățeni, dorința lor de a se uni într-un stat național românesc.

Deși unele din ele aveau să fie suprimate („Românul”) altele desființate prin mobilizarea gazetărilor („Foaia Orăviții”), opinia românilor din Banat avea să fie făcută cunoscută prin ziarul „Drapelul” — singurul care a continuat să apară pînă după 1918, cu toate că și gazetarii acestui ziar aveau să sufere rigurile temnițelor austro-ungare.

După 1914, poziția ziarelor Partidului Național Român este contradictorie, ele continuînd să cultive conștiința națională a cititorilor într-o formă prudentă, informîndu-i amănunțit despre tot ce se întîmpla în România, pe de o parte, iar pe de alta ele încetînd opoziția directă împotriva monarhiei habsburgice¹.

Nici nu se putea altfel dat fiind cenzura extrem de severă în condiții de război, care ar fi sancționat imediat orice „libertate” de limbaj: „...sîntem în toiul unui război și interesele susținerii războiului primează asupra libertății cuvîntului încătușat de cenzura puternică”² (subl. n.).

¹ William Marin, Ioan Munteanu, Gh. Radulovici, *Unirea Banatului cu România*, Muzeul Banatului, 1968, p. 102.

² „Drapelul” din 1/14 ianuarie 1917, Lugoj.

Cenzura a stînjinit mult exprimarea liberă a convingerilor naționale ale românilor dar n-a putut anihila chemarea inimilor, graiul fierbinte și secret al foilor albe. Deși găsim în paginile lor anumite aspecte reacționare, șovine, derivate din însăși poziția de clasă a gazetarilor lor, aceste publicații au întreținut trează făclia simțămintelor naționale ale maselor românești, au contribuit activ la pregătirea ideologică, politică și organizatorică a Marii Adunări Naționale a românilor din Banat, Ungaria și Transilvania, de la Alba-Iulia³.

Cu puțin înainte de declanșarea primului război mondial, bănățenii erau îndemnați de episcopul M. Cristea, cu prilejul zidirii unei școli românești la Lugoj, la: muncă, întovărășirea puterilor, armonie socială pentru a fi în măsură mai târziu să pretindă și să realizeze „lucruri mai mari”⁴.

În toiul războiului cînd foarfecele cenzurii ghilotina fără milă orice idee națională se exprima speranța și se afirma certitudinea într-un viitor mai fericit și pentru românii bănățeni: „Doar atîta sînge nu se poate vărsa în zadar. Un asemenea război teribil nu poate rămîne fără efect curățător... Un asemenea război *trebuie* să așeze temeliele unui *alt viitor mai bun, mai frumos, mai fericit*”⁵. Că acest viitor și temelie nu putea fi decît una națională reiese din memoriul prizonierilor ardeleni și bănățeni din Rusia de la Darnița, apărut un an mai târziu și în ziarul „Drapelul”: „...idealul nostru este de a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din monarhia austro-ungară în una și nedespărțită Românie... Pentru acest ideal ne punem în cumpănă tot ce avem, viața și averea noastră, femeile și copiii noștri, viața și fericirea urmașilor noștri. Și nu ne vom opri, pînă nu vom învinge ori vom pieri”⁶.

Primăvara anului 1918, în care imperiul a început să dea semne de astenie — dat fiind prelungirea războiului, înmulțirea nemulțumirii maselor, accentuarea contradicțiilor naționale etc. — a întărit și mai mult convingerea românilor bănățeni că viitorul le aparține: „Acum în vremea mugurilor, cari în ciuda tuturor tempestațiilor dau înainte cu putere elementară și fiecare se deschide și înfloreste a măsurat speciei sale și oamenii trebuie să prindă nădejde, că *vine și se apropie mult dorita primăvară*, ca și ei să se poată dezvolta firesc după *chipul și asemănarea lor*. (subl. n.). Altcum nu se poate, căci altcum nu este un lucru firesc”⁷.

Primăvara cea dătătoare de însuflețiri și elanuri va pune în mișcare popoarele în pofida încercărilor disperate ale monarhiilor de a le astupa

³ *Ibidem*, din 2/15 noiembrie 1918.

⁴ „Foaia diecezană”, anul XXVI, din 20 noiembrie/3 decembrie 1911, Caransebeș.

⁵ „Drapelul” din 24 martie/6 aprilie 1916.

⁶ *Ibidem*, din 3/16 iunie 1917.

⁷ *Ibidem*, din 8/21 martie 1918.

gura prin arestarea purtătorilor lor de cuvînt (întemnițarea lui V. Brănișce, gazetari trimiși pe front etc.):

„Aicea-i vreme mult fatală
Și unde-s oar conducătorii?
S-aud biruitoare glasuri
Ivescu-se acușa zorii!”⁸

(V. Bora)

Mersul istoriei nu mai putea fi oprit, pentru că popoarele nu pot fi încarcerate, gîndurile, ideile sînt libere, iar atunci cînd cuprind, masele devin dărimătoare de imperii. „Iată de ce — sublinia tov. Nicolae Ceaușescu — nimeni în afară de popor, nu poate pretinde că a înfăptuit unirea”⁹. Cuvinte drepte ca însuși adevărul, cuvinte acoperind o răscolitoare realitate istorică.

Revoluția din Rusia, „Declarația drepturilor popoarelor din Rusia privind dreptul la autodeterminare națională”, radicalizarea popoarelor din imperiul țarist au avut un larg ecou în ziarul „Drapelul”; „Descompunerea Rusiei uriașe de altădată este în plin mers și nimeni nu poate prevedea ce proporții va lua această mișcare... Evenimentele și consecințele lor sînt incalculabile”¹⁰.

Încă din 1914 ziarul „Românul” anticipa că pămînturile recent unite ar putea să audă chiot românesc și să vadă fluturînd steag românesc¹¹. Hotărîrea de la sfîrșitul lunii martie a avut o amplă rezonanță în inimile bănățenilor și a constituit pentru ei un îndemn la acțiune mai hotărîtă¹². În coloanele „Drapelului” vor fi afirmate cu tot mai multă tărie aspirațiile bănățenilor la libertate și unitate națională:

— „principiul de naționalitate este legătura cea mai trainică care biruie toate”¹³;

— îndemn la acțiune printr-un aforism din... Shakespeare: „Noi știm ce sîntem, dar nu că ce putem deveni”¹⁴;

— se cer drepturi naționale dîndu-se pasaje „despre chestia de naționalitate” din... Kossuth¹⁵;

— este motivată și scoasă în adevărata lumină participarea României la primul război mondial. Citindu-l pe I. I. C. Brătianu: „Prin acest război am vestit pentru întîia dată în istoria modernă și am plătit cu preț de sînge dreptul Românilor la unitate națională”¹⁶.

⁸ *Ibidem*, din 21 martie/3 aprilie 1918.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, București, Ed. Politică, 1979, p. 275.

¹⁰ „Drapelul” din 5/18 ianuarie 1918.

¹¹ „Românul” din 1914, apud „Drapelul” din 3/16 aprilie 1918.

¹² „Drapelul” din 3/16 aprilie 1918.

¹³ *Ibidem*, din 7/20 iulie 1918.

¹⁴ *Ibidem*, din 19 iulie/1 august 1918.

¹⁵ *Ibidem*, din 24 iulie/6 august 1918.

¹⁶ *Ibidem*, din 14/27 august 1918.

— Pe fondul deteriorării situației militare a Puterilor Centrale este comentată „Declarația de la Philadelphia“, cu sublinieri ale gazetei: „adevăruri indiscutabile și evidente: viața, libertatea și căutarea fericirii; autoritatea guvernelor derivă din aprobarea celor guvernați; revine poporului dreptul de a modifica sau înlătura guvernele etc.“¹⁷;

— se afirmă „dreptul de dispunere proprie al popoarelor“¹⁸.

Această gradatie a ideilor sus amintite este expresia elocventă a radicalizării maselor, a afirmării din ce în ce mai deschise a voinței naționale a românilor bănățeni, pe fondul înfringerilor militare a Puterilor Centrale și în condițiile limitării sferei de acțiune a cenzurii.

Odată cu declarația dr. Al. Vaida Vv. în Dieta de la Budapesta, ca urmare a hotărârii PNR de la 12 octombrie 1918 la Oradea, care proclamă deplina libertate națională a națiunilor române din Ungaria și Ardeal, lupta românilor din imperiu intra într-o nouă fază, deschisă revoluționară¹⁹. Acest lucru se va reflecta și în orientarea „Drapelului“: „... Vremea politiceii de struț a trecut, iar politica de violentare națională trebuie să lichideze“²⁰ și mai departe: „Dualismul s-a prăbușit și din ruine trebuie să se nască libertatea națională a popoarelor singura condiție firească a păcii durabile“²¹.

În articolul „Ne cheamă vremea“ din 20 octombrie 1918 se spunea: „Simțim că astăzi nu mai e putere să ne poată opri în drum și precum cincizeci de luni am fost gata să ne dăm viața fără să ne întrebăm de ce acum, cu atît mai bucuros o aducem prinos de va trebui căci știm ce ne așteaptă“²².

Nimic nu este mai sfînt ca trezirea națională a unui popor întreg care a trebuit să tacă, să îndure și să adune în secole de robie răbdarea de a rezista, și a rămîne el însuși, energia de a se descătușa atunci cînd împrejurările o permit.

Iar toamna anului 1918 purta pecetea de aur a vremurilor noi, a desrobirii, a descătușării. „Soarele libertății“ lumina și încălzea toate inimile. „Vedem cum armata se desface în atomii ei, vedem cum soldații de ieri părăsesc cadrele lor, vedem cum pe chipiile lor își face loc cocarda națională tricoloră“²³.

Peste tot se înființează gărzi naționale, au loc adunări chemate să se pronunțe asupra viitorului. Adunarea de la Lugoj din 23 octombrie — 5 noiembrie 1918 se desfășoară într-o atmosferă entuziastă. „... Mii de glasuri au cîntat „Deșteaptă-te Române“. Cînta vlădica între țărani, maiorul între soldații săi, cîntau cu mic cu mare toți și pe cînd cîntau pe multe fețe curgeau lacrimi sfînte de emoție. Era cel dintîi „Deșteaptă-te Române“ cîntat liber în adunarea publică de mii de guri ziua la amiază

¹⁷ *Ibidem*, din 8/21 septembrie 1918.

¹⁸ *Ibidem*, din 20 septembrie/3 octombrie 1918.

¹⁹ *Ibidem*, din 6/19 octombrie 1918.

²⁰ *Ibidem*, din 29 septembrie/12 octombrie 1918.

²¹ *Ibidem*, din 9/22 octombrie 1918.

²²⁻²³ *Ibidem*, din 20 octombrie/2 noiembrie 1918.

sub ceriul din ai cărui nori se strecurau picuri fini de ploaie mărunță... Plîngea și firea cu noi de bucurie și fericire²⁴.

Încă mai din vreme, la 14/27 iunie 1916 „dulcii noștrii frați din frumoasa grădină a lui Ștefan cel Mare²⁵ — cum se exprima „Drapelul” și pămînturile lor erau aduse în atenția bănățenilor apelîndu-se la... L. Kossuth (!) după care ajungerea acestora în posesiunea Curții de la Viena stă în legătură cu cele mai urite machinațiuni de cari știe istoria²⁶.

Apariția gazetei moldovenești („Glasul Bucovinei”) este salutată de gazeta din Lugoj și recomandată cititorilor: „Recomandăm cu toată căldura această revistă care și-a pus de program a ne uni pe toți în gînduri și simțiri²⁷.

O deosebită atenție va acorda acest ziar problemei naționalităților dat fiind ponderea acestora în Banat (după recensămîntul din 1913: 880844 români, 264030 sirbi, 256872 șvabi, 123492 maghiari, 58531 slovaci)²⁸; „... să le dovedim că libertatea noastră națională este unul din cei mai puternici stîlpi și ai libertății lor naționale. Aceasta va fi cea mai splendidă satisfacție pentru toate suferințele din trecut²⁹. O politică deci de înțelegere, de reconciliere istorică izvorită din dorința de a rămi ne democrați. Acest lucru era înlesnit și de preponderența elementului românesc în Banat; „Enclavele maghiare pînă chiar și coloniile așezate cu forța în mijlocul nostru spre a ne sparge sirele compacte s-au atașat în toate privințele felului românesc de trai pe teritoriul nostru, așa că poate cu nici o singură facțiune de popor nu a trăit mai bine românul de baștină... ca tocmai cu aceste insule maghiare³⁰.

Poziția pe care avea să se situeze gazeta avea să fie jalonată de aceste realități și caracterizată după însăși afirmațiile ei prin „liberalism sincer și democrație nefalsificată³¹.

Convocarea Adunării Naționale de la Alba-Iulia, cetatea istorică a neamului nostru pe ziua de duminică 18 noiembrie/1 decembrie pentru a hotărî soarta românilor din Transilvania, Ungaria și Banat, a dat de știre tuturor că ceasul cel mare sosise. Toată suflarea românească era conștientă că se merge la Alba-Iulia înfruntînd gerul iernii, ostilitatea ocupației militare străine, pentru a vota Unirea. „Și dacă umbra luminoasă a lui Mihai Viteazul care planează deasupra acestei fortărețe, ne va chema la desăvîrșirea idealului național pentru care atîta am pătimit, va străbate din adîncurile fortăreței și ecoul gemetelor acelor martiri cari au fost frînți în roată. Iar sufletul nostru va fi chemat să țină

²⁴ *Ibidem*, din 23 octombrie/5 noiembrie 1918.

²⁵ *Ibidem*, din 14/27 iunie 1916.

²⁶ *Ibidem*, din 19 iulie/1 august 1918.

²⁷ *Ibidem*, din 16/29 octombrie 1918.

²⁸ *Ibidem*, din 10/23 februarie 1919.

²⁹ *Ibidem*, din 23 octombrie/5 noiembrie 1918.

³⁰⁻³¹ *Ibidem*, din 22 noiembrie/5 decembrie 1918.

cumpănă între lumină și umbră, între jale și bucurie, între trecutul înourat și viitorul strălucitor ce ne cheamă³².

Se afirma așadar și necesitatea unor reforme sociale care să facă din viitorul stat național român un stat democratic.

Hotărîrea celor 1228 de delegați a fost salutăată cu entuziasm de toată suflarea românească: „Care condei va putea descrie emoțiile sfinte ale acestei zile mari istorice“... E dorul de veacuri care astăzi se înfăptuiește — seria „Drapelul“ — E dorul care a muncit atîtea suflete și a înflăcărat atîtea inimi în lupta grea ce am dus-o pînă acum. E dorul scăldat în nespuse dureri și cumpilate jertfe din care se încheagă istoria noastră din ultimele veacuri³³.

Pretutindeni în Banat e sărbătoare, flutură steaguri naționale pe biserici și casele acelor care le aveau, toaca bate continuu două ore ca semn al învierii naționale.

În acest clocotitor ritm de istorie gîndurile se îndreaptă spre viitorul responsabil și grav: „...trebuie să ne dăm pe deplin seamă de marea răspundere ce o avem față de noi înșine, față de urmașii noștri, față de neamurile conlocuitoare, față de națiunile din jurul nostru, față de toate popoarele lumii“³⁴.

Este cunoscut că unitatea românilor s-a realizat în cadrul unui stat burghez, al unei monarhii constituționale. Prevederile democratice ale hotărîrilor de la Alba-Iulia care purtau pecetea celor peste o sută de mii de oameni adunați pe Cîmpul lui Horia și reflectau dorințele cele mai arzătoare ale poporului aveau să fie eludate ulterior sau trunchiat și nesatisfăcător aplicate. Procesul de făurire a statului național român a purtat amprenta orînduirii sociale din acea vreme.

Așa cum sublinia tov. N. Ceaușescu la Plenara Consiliului Național al FUS din 2 noiembrie 1978, „ceea ce n-a realizat și nu putea realiza regimul burghezo-moșieresc s-a realizat odată cu înfăptuirea insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste, cu trecerea la revoluția democratică și apoi socialistă, cu cucerirea puterii politice de către masele largi populare, în momentul în care poporul a devenit un adevărat stăpîn al destinului său asumîndu-și rolul de făuritor conștient al propriei sale istorii libere și independente“.

MIRCEA GIOSU

³² *Ibidem*, din 15/28 noiembrie 1918.

³³⁻³⁴ *Ibidem*, din 20 noiembrie/3 decembrie 1918.

THE IDEA OF NATIONAL UNITY OF THE ROMANIANS IN THE „DRAPELUL" NEWSPAPER IN LUGOJ

(Summary)

The idea of national unity of the Romanians is reflected in the Banatian press and particularly in the „Drapelul" newspaper in Lugoj, the only newspaper wich had not been abolished by the very hard censorship of the Austro-Hungarian monarh.

Evolving from subtile forms at the beginning of the war 1914—1917, (such as poetry, the Declaration of Philadelphia, quotations from Shakespeare L. Kossuth, W. Wilson) to openly engaged forms, in the late months of the year 1918, the idea of the union was reflecting the irrezistible desire and decision of the Romanians in Banat and everywhere to establish a unitary national state of all the Romanians.